

Nr 1011

Av herr Hermansson m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5, med förslag till allmän arbetstidslag, m. m.

(Lika lydande med motion nr 879 i Första kammaren)

Efter andra världskriget har vid samtliga kongresser som LO-förbundet hållit behandlats motioner som krävt ett snabbt genomförande av 40-timmarsveckan. Kravet har återkommit i avtalsrörelserna. Otåligheten bland fackföreningsfolket har varit stor och aktiviteten i arbetstidsfrågan omfattande. När riksdagen den 3 maj 1957 beslöt att sänka den allmänna arbetstiden från 48 till 45 timmar i veckan betraktades detta som en delseger. Sedan dess har kommunistiska ledamöter i riksdagens båda kamrar vid upprepade tillfällen fört fram frågan om ytterligare arbetstidsförkortning.

I motion 1962: I: 26 om utredning för genomförande av 40 timmars arbetsvecka senast 1967 erinras om att förkortning av arbetstiden via lagstiftning i vårt land har skett med stora mellanrum. Åttatimmarsdagen trädde i kraft 1919. Den var i kraft till slutet av 1950-talet, då den ersattes av lagen om 45-timmarsvecka.

I samma motion framhålles också det förkastliga i att införandet av fria lördagar medför längre arbetsdag än åtta timmar under veckans övriga dagar. »Åtta timmars arbetsdagen bör bibehållas tillsammans med fria lördagar, d. v. s. 40 timmars arbetsvecka», heter det.

Den 26 november 1963 behandlades frågan om ytterligare arbetstidsförkortning i andra kammaren, då aktualiserad i en kommunistisk interpellation. Därvid påvisades att arbetsdagen i Sverige var längre än i många andra europeiska länder. Interpellanten anförde som exempel att arbetstiden i England »sedan flera år tillbaka är 42 å 43 timmar per vecka. Inom verkstads- och varvsindustrin infördes 42-timmars veckan redan 1960, för att nu inte tala om Ford Motor Co. som år 1959 införde en arbetstid på 41 1/4 timmar och som sedan oktober 1961 har 40-timmars vecka.» I Västtyskland fanns enligt interpellanten vid den tidpunkten en plan klar för en arbetstidsförkortning som år 1965 skulle ge alla betydande industrigrupper 40 timmars arbetsvecka. Frankrike hade då sedan många år lagstadgad 40-timmarsvecka och Italien och Schweiz låg också före Sverige. Mot den bakgrunden var det nödvändigt att utredningen om arbetstidsförkortningen påskyndades.

Förslaget om 40-timmarsvecka har visserligen inte dröjt 40 år men ändå alltför länge. 1963 års arbetstidskommitté blev ohjälpligt akterseglad. Dess betänkande (SOU 1968: 66) har också fått lågt betyg av fackföreningsfolket. Kommitténs förslag om en övergångstid på upp till fem år underkändes av hela fackföreningsrörelsen. I föreliggande proposition har hänsyn tagits till denna reaktion. Men inte tillräckligt. I densamma föreslås att 40-timmarsveckan skall vara genomförd först den 1 januari 1973. Detta innebär att den sociala orättvisa som består i att kroppsarbetarna har längre arbetstid än övriga lönearbetare skall bestå i ytterligare tre år. En sådan fördröjning av arbetstidsreformen kan inte accepteras. Inga bärande samhällsekonomiska skäl kan anföras som motiv för en sådan fördröjning. Erfarenheter visar att alla förutsägelser om minskad produktion som arbetsgivarna och de borgerliga partierna i alla tider har använt som argument mot arbetstidsförkortningar har slagit fel. Däremot är det och elementärt rättvisekrav att 40-timmarsvecka genomföres på en gång så att den allmänna arbetstiden blir 40 timmar i veckan från den 1 januari 1971.

Till bristerna i lagförslaget hör också att det inte innehåller någonting om arbetstidens förläggning. Därmed har man förbisett det gamla kravet om **åtta timmars arbetsdag**. Detta kommenterade »Fabriksarbetaren», Svenska fabriksarbetareförbundets tidning, i en ledare i april 1969. Vi citerar: »Vi skall här ta upp en punkt med principiell räckvidd. Den behandlas också i ett yttrande som Fabriksarbetareförbundet tillställt LO. Den nuvarande lagen fastställer en veckoarbetstid om maximalt 42,5 timmar, dock kan man slå ut arbetstiden i längre perioder än en vecka för skiftarbetare. Samma sak skulle i princip gälla vid genomförandet av 40-timmars arbetsvecka. Men här kommer kommittén med ett tillägg som är något överraskande. Man föreslår nämligen att man i den nya arbetstidslagen tar bort maximalregeln. På så sätt kan en genomsnittlig arbetstid om 40 timmar läggas ut över längre tidsperioder. Detta innebär att arbetstiden en vecka kan bli 50 timmar, en annan vecka 30 timmar o. s. v. Arbetstidsuttagen per dygn och period skall alltså bli en förhandlingsfråga. Det fackliga kravet, som inte bara betyder 40 timmars arbetsvecka utan också en utläggning omfattande åtta timmar om dagen, har helt frångåtts. I praktiken innebär detta en uppenbar risk för att arbetarna i ännu högre utsträckning än hittills måste anpassa sin arbetstid efter maskinernas behov. Det var väl ändå inte dit alla demonstrationer om arbetstidsförkortning ville komma?» Tidskriften fortsatte: »Att göra arbetstidens förläggning till en förhandlingsfråga är att göra fackförbunden en björntjänst. Arbetstidens längd och förläggning måste i sina huvudprinciper vara och förbli en lagstiftningsfråga. Arbetstiden, liksom t. ex. sjukersättning, pension och semester, är företrädesvis en social fråga som måste avgöras av politiskt ansvariga instanser ovanför arbetsmarknadens parter.»

Motionärerna delar dessa synpunkter. Texten i § 4 bör kompletteras med en bestämmelse om att den ordinarie arbetstiden får uppgå till högst åtta

timmar om dagen, fem dagar i veckan. Arbetstidskommittén framhåller (proposition s. 44, andra stycket): »Någon kontinuerlig förlängning av arbetstiden med stöd av övertidsreglerna bör som regel inte förekomma.» I realiteten förekommer detta, och lagförslaget innehåller inget förbud däremot. Ett accepterande av termen »allmän övertid» är även ett accepterande av övertidsarbete som en normal företeelse. Övertid för nödfallsarbete, där eljest fara skulle hota person eller egendom, är en självklarhet för alla arbetare, oavsett bransch. Men övrig övertid urholkar lagstiftningen och kan göra en arbetstidsreform illusorisk.

Arbete under jord

Det är numera allmänt erkänt att arbete under jord motiverar en kortare arbetstid. När gruvarbetarna år 1948 och underjordsarbetarna inom anläggnings- och byggnadsindustrin fem år senare avtalsvägen genomförde 40-timmarsveckan innebar det att skillnaden mellan den allmänna arbetstiden och arbetstiden för dessa grupper var åtta timmar i veckan. Det var motiverat från alla synpunkter.

Under de två senaste årtiondena har underjordsarbetet genomgått en hård teknisk rationalisering. Den s. k. rundgången, som innebär att samma arbetslag spränger, skrotar (rensar tak och väggar) och lastar, har inneburit att den effektiva arbetstiden för många underjordsarbetare är längre i dag än på 1940-talet. Den gamla rättigheten för borrharna att gå hem sedan man skjutit sin salva existerar inte längre. Försöken att avtalsvägen uppnå kortare arbetstid har inte lett till några resultat.

Riksdagen har tidigare markerat denna arbetsgrupps särställning. Senast den 5 december 1968 biföll riksdagen förslaget om en utredning i syfte att sänka pensionsåldern för underjordsarbetare till 63 år. Det är därför konsekvent att den lagstiftande församlingen i samband med behandlingen av propositionen om en sänkning av den allmänna arbetstiden särskilt beaktar underjordsarbetarnas arbetstidsfråga.

Arbete i kontinuerlig skiftgång

Då kontinuerlig skiftgång infördes inom massaindustrin sänktes arbetstiden från 48 till 42 timmar i veckan. Denna sänkning ansågs fullt befogad med hänsyn till alla de olägenheter som denna skiftgång medför. Dessa olägenheter har tilltagit genom att det blivit alltmer vanligt att arbetsgivarna kräver full drift även under s. k. storhelger. Under tiden som den allmänna arbetstiden förkortats har arbetarna inom massa- och pappersindustrin avtalsvägen sökt åstadkomma en förkortning av skiftarbetstiden. Strävandena härvidlag har inte lett till några resultat. På fackligt håll är man dessutom av den åsikten att arbetstidsfrågor — även skiftarbetstidsfrågor — bäst löses lagstiftningsvägen. Det är därför följdriktigt att riksdagen i samband

med behandlingen av propositionen om en sänkning av den allmänna arbetstiden även beslutar om en sänkning av den maximala veckoarbetstiden för arbetare i kontinuerlig skiftgång. Riktpunkten bör härvidlag vara den till förhållandena för dessa grupper avpassade veckoarbetstid som berörda arbetare framfört i fackliga sammanhang, nämligen 36 timmr.

Sammanfattning

Vi anser alltså att förkortningen av arbetstiden från 42 1/2 till 40 timmar i veckan skall genomföras i ett sammanhang fr. o. m. den 1 januari 1971; att arbetstiden får uppgå till högst åtta timmar om dagen, fem dagar i veckan; att övertidsparagrafen begränsas till att medge rätt till att »då synnerliga skäl föreligger» arbetarskyddsstyrelsen får medge övertid med högst 150 timmar under ett kalenderår; att riksdagen beslutar uppdra åt regeringen att skyndsamt förelägga riksdagen förslag om en sänkning av arbetstiden för underjordsarbetare till 35 timmar i veckan.

Med stöd av det anförda hemställes,

dels att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1970:5 måtte besluta

1. att förkortningen av den allmänna arbetstiden från 42 1/2 till 40 timmar i veckan genomföres fr. o. m. den 1 januari 1971,

2. att i lagförslagets 4:e paragraf fastslås, att arbetstiden får uppgå till högst åtta timmar om dagen, fem dagar i veckan,

3. att för arbete i kontinuerlig skiftgång den maximala arbetstiden uppgår till 36 timmar i veckan,

4. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om utarbetande av förslag om en sänkning av arbetstiden för underjordsarbetande till 35 timmar,

5. att 10:e paragrafen angående tillåten övertid begränsas till följande stadgande: När synnerliga skäl föreligger får arbetarskyddsstyrelsen medge övertid med högst 150 timmar under ett kalenderår.

dels att vederbörande utskott utarbetar förslag till erforderlig lagtext.

Stockholm i januari 1970

C. H. Hermansson (vpk) Gunvor Ryding (vpk) Eivor Marklund (vpk)